

Biodiversiteit

Foto Richard de Bruijn

2. De natuur heeft een geweldige belevingswaarde

Tekst Henk van der Scheer en Tjeerd Blacquièrre, Bijen@wur

Gebruik de juiste argumenten als je biodiversiteit wilt behouden. Het gaat niet alleen om aantallen soorten behouden of opkrikken, maar vooral om kwaliteit.

Zeg gewoon dat je het mooi vindt, aldus Van der Zande, de eerste directeur van Alterra, onderzoeksinstituut voor de groene leefomgeving, in Wageningen en indertijd directeur-generaal van het ministerie van LNV. Hij hield volgens Cautil (2004) een pleidooi voor de belevingswaarde van het landschap. Zo heeft agrarisch natuurbeheer misschien geen positief effect op de aantallen weidevogels, want die nemen niet toe door dat beheer, maar het maakt de betreffende boeren wel enthousiast. Het levert belevingswaarde op.

Overigens verdedigen natuurbeheerders hun handelen steeds meer door te wijzen op de ecosysteemdiensten die de natuur ons levert. Het gevaar dreigt dan dat men de biodiversiteit alleen bescherming gunt voor zover die verscheidenheid nuttig is. Volgens milieufilosofen is de vraag naar nut niet relevant. Natuurbescherming is een kwestie van ethisch handelen. Elke soort heeft recht om hier te zijn, ook de niet-aanbare soorten; de aarde is niet van ons mensen alleen.

Graad van verscheidenheid

Een aardige 'discussie' over de graad van verscheidenheid viel ruim tien jaar geleden te lezen in het blad *Bionieuws* (Wesseling, 2009). Drie Leidse hoogleraren van het Centrum voor Milieuwetenschappen (CML), Udo de Haes, Wil Tamis en Geert de Snoo, vonden dat het weer beter ging met de natuur

en dat het maar eens uit moest zijn met doemdenken. Directe aanleiding was het verschijnen van de Monitor Duurzaam Nederland van het Planbureau voor de Leefomgeving die de toestand van flora en fauna vergeleek met die van 1900. Het Planbureau constateerde dat er nog maar 15 procent restte van de oorspronkelijke biodiversiteit. Dat geeft een verkeerd beeld, meenden de hoogleraren, want het jaar 1900 mag dan wetenschappelijk interessant zijn, maar beleidsmatig is het irrelevant. Pas in 1970 begon het nieuwe Nederlandse natuur- en milieubeleid en kwam ook de milieubeweging op. Dat moet dus het referentiepunt zijn.

In 1970 was de vervuiling van de Rijn maximaal, werd DDT nog gebruikt en werd de ene snelweg na de andere aangelegd. Er bleef toen weinig meer over van de flora en fauna. Maar door alle inspanningen sindsdien ging het in 2009 duidelijk beter. Het feit dat de zeearend, de zilverreiger en de kraanvogel hier weer broeden en dat het aantal dassen en buizerds groeit, geeft aan dat er in ons land weer grote, kwalitatief hoogstaande natuurgebieden zijn. Ook de waterkwaliteit is met sprongen vooruitgegaan. De zalm is terug, libellen floreren en dat terwijl de bevolking en het ruimtegebruik toenemen. Helaas gaat nog niet alles goed, zien ook de hoogleraren. Er verdwijnen dagvlinders en met de flora en fauna van het landbouwgebied gaat het slecht; denk aan de achteruitgang

van de weidevogels en de insectenpopulatie. Ook de stikstofbelasting vanuit de lucht is te hoog. De kritiek van de hoogleraren op het Planbureau draait vooral om de *manier* waarop één en ander wordt verteld. Eenzijdige, droeve boodschappen zijn slecht voor het maatschappelijk draagvlak voor het natuur- en milieubeleid, aldus de hoogleraren. Maak duidelijk dat natuurbescherming werkt en dat het geld dat aan natuur en milieu wordt besteed, veel oplevert. Het Planbureau heeft zich de kritiek ondertussen aangetrokken en heeft zich beraden over referentiejaar en indicatoren.

Biodiversiteit staat onder druk

Britse en Zweedse onderzoekers melden dat in de afgelopen 250 jaar bijna zeshonderd plantensoorten uitgestorven zijn (Humphreys e.a., 2019). Sinds 1900 verdwijnen gemiddeld drie soorten per jaar. Een snelheid die vijfhonderd maal hoger is dan op natuurlijke wijze verwacht mag worden. Ze concluderen dat aan de hand van een database van alle 330 duizend beschreven zaaddragende plantensoorten en de wetenschappelijke literatuur over het uitsterven, maar ook over de herontdekking van soorten. Sinds de verschijning van Carl Linnaeus' compendium van plantensoorten in 1753 werden zelfs 1.234 soorten als uitgestorven gemeld, maar ruim de helft ervan werd herontdekt of anders geïdentificeerd.

Beleving van de natuur. Foto April_pie

Beleving van de natuur. Foto A. Suzi

Volgens het in 2019 uitgebrachte Global Assessment Report on Biodiversity and Ecosystem Services van het IPBES (Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services) gaat het aantal soorten wereldwijd sneller achteruit dan ooit tevoren. Ongeveer één miljoen planten- en diersoorten op aarde worden nu met uitsterven bedreigd. Onder andere meer dan twee vijfde van alle amfibieën en een derde van alle zeezoogdieren dreigen te verdwijnen. Voor insecten ligt die bedreiging naar schatting op 'slechts' tien procent. Dat staat in schril contrast met wat Hallmann e.a. (2017) schrijven over de afname gedurende een periode van 27 jaar van maar liefst 75 procent van de biomassa van vliegende insecten in beschermde natuurgebieden in de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen. De onderzoekers van IPBES spitten ongeveer 15.000 wetenschappelijke artikelen door. De vijf directe drijvende krachten achter de afnames zijn, in afnemende volgorde: (1) land- en zeegebruik; (2) exploitatie van organismen; (3) klimaatverandering; (4) milieuvervuiling en (5) het optreden van invasieve uitheemse soorten.

Recent meldde Pennisi (2019) dat er in Noord-Amerika na 1970 miljarden vogels verdwenen, ongeveer 30% van het totale aantal individuen. Het betrof vooral twaalf vogelfamilies waaronder zangvogels als mussen, merels en vinken.

Op de site van Wikipedia staat te lezen dat er in 1950 in Nederland 1.400 soorten hogere planten waren. Sindsdien zijn daarvan 70 uitgestorven en zijn 500 in aantal/oppervlakte ernstig achteruitgegaan. Het aantal broedvogelsoorten is in dezelfde periode met een derde afgenomen.

Overigens is het niet alleen maar rampspoed met de biodiversiteit. Die gaat ook over de verscheidenheid aan genen. Die kunnen door de bacterie *Agrobacterium tumefaciens* overgedragen worden van de ene plant op de andere. Door die horizontale genoverdracht zijn op natuurlijke wijze zeker 23 soorten zaadplanten, waaronder thee, pinda, yam en banaan, genetisch gemodificeerd. Dat blijkt uit analyses die de genetici Matveeva en Otten (2019) hebben uitgevoerd bij bijna 300 soorten tweezaadlobbige bloemplanten.

Natuur en cultuur

Volgens Theo Elzenga, hoogleraar ecofysiologie van planten aan de Rijksuniversiteit Groningen, zijn er in ons land maar weinig echt natuurlijke leefgebieden zoals duinen, wadden en kwelders. Andere landschapstypen zoals laagveenpolders, uiterwaarden, heidevelden en de huidige bossen moeten als cultuurlandschap worden aangemerkt, maar wel vaak met een grote biologische waarde. Die cultuurlandschappen zijn het resultaat van landbouw- en/of veehouderijpraktijken. Het percentage soorten dat hier nog voorkomt is minder dan 20% vergeleken met het percentage dat hier maximaal zou kunnen voorkomen. Voor heel Europa is dat percentage minder dan 40% en voor de wereld als geheel minder dan 80%. Dat geringe percentage voor ons land komt door de daling van het areaal natuur van 600.000 ha in 1900 naar minder dan 150.000 ha nu. Van de heidevelden die we in 1950 hadden was in 2000 nog maar 35% over, van de kwelders nog 45%, van de stuifzanden nog de helft en van het hoogveen ongeveer 20%. Die afnames zijn te wijten aan de bevolkingstoename, meer mensen die ruimer wonen, en de intensivering van de landbouw. Een verhoging van de graanoogst van 2 ton naar 8 ton per ha correleert met een vermindering van het aantal plantensoorten met een factor 4.

Verschuivende natuurwaarden; andere meningen

In 2011 schrijft Van Maanen dat ecooloog Simon Levin, hoogleraar aan de Princeton Universiteit in New Jersey, USA, meent dat het niet realistisch is om alle soorten te behouden, zeker niet in tijden van financiële problemen. Natuurbehoud richt zich volgens Levin nog te veel op het beschermen van alle

Agrarisch natuurbeheer nabij Leiden. Foto Alfio Finocchiaro

soorten: niet alle soorten zijn volgens hem gelijk. Essentieel is, volgens Levin, om in kaart te brengen welke algemeen voorkomende soorten in een ecosysteem een sleutelrol vervullen en welke vervangbaar zijn; op die verschillen zou het beleid gericht moeten zijn.

Filosoof Bas Haring (2012), hoogleraar 'Publiek begrip van wetenschap' aan de Universiteit van Leiden, meent dat het uitsterven van soorten erg spijtig is, maar geen ramp. Je beroepen op de intrinsieke waarde van een soort is fout; dat is een door de mens bedachte waarde. Een soort is een door de mens bedachte categorie en die heeft volgens Haring alleen waarde zolang er mensen zijn. Een individu heeft daarentegen onder alle omstandigheden wel waarde. Haring: "Je moet leren afscheid te nemen en je erbij neer te leggen dat de wereld verandert, door de evolutie. Biologen zijn soms te emotioneel."

In dezelfde tijd wordt het rapport 'Natuurverkenning 2010-2040' van het Planbureau voor de Leefomgeving aangeboden aan staatssecretaris Bleker. Volgens het rapport is behoud van biodiversiteit, oftewel geen soort mag verdwijnen, niet langer het belangrijkste. De aandacht voor beleving en benutting van natuur is te veel op de achtergrond geraakt. Er komt een nieuwe natuurwet en die legt de verantwoordelijkheid bij de provincies. Die wet, *Wet Natuurbescherming*, is in 2017 in werking getreden en gaat in 2021 op in de *Omgevingswet*. De politiek moet keuzes maken!

Soorten komen niet vanzelf terug als de uitgangspositie maar goed is. Nee, dat gaat in ons dichtbevolkte land niet op, omdat de natuurlijke dynamiek aan banden is gelegd, aldus David Kleijn, hoogleraar planteneecologie en natuurbeheer van Wageningen UR. Overigens komen nieuwe soorten wel naar ons toe. Wat dacht u van de wolf en de goudjakhals? En als de temperatuurstijging doorzet, dan mogen we binnenkort ook nog wel mediterrane insectensoorten begroeten. 🟡

Literatuurlijst zie site NBV
www.bijenhouders.nl/media-en-promotie/actueel-en-media/media/aanvullingen-op-bijenhouden